

Eesti sõltumatu kohaliku ajakirjanduse loodavad väärtused, väljakutsed ja arenguvõimalused

Uurimisraport

Ulrike Rohn, Indrek Ibrus, Andres Jõesaar
Karlote Kiissa, Agnes Jansoni ja Gerli Räni kaasabil

MEDIT

TALLINNA ÜLIKOOLI
MEEDIAINNOVATSIOONI
JA DIGIKULTUURI TIPPKEKUS

Sissejuhatus

Viimastel aastatel läbi viidud Eesti meediasüsteemi ja -poliitika uuringud on osutanud, et üks peamisi ohte Eesti inforuumi terviklikkusele ja kandvusele on kohaliku sõltumatu ajakirjanduse olukord. Üldise linnastumise, infokeskkonna platvormistumisest mõjutatud kohaliku reklaamituru kahanemise ning infotarbimise harjumuste muutumise tõttu on kohaliku ajakirjanduse väljavaated mitmes Eesti maakonnas kujunemas kesisteks. Sõltumatu ajakirjanduse tegutsemiskeskonda kahjustavad lisaks ka valitsussektori laiema meediastumisega kaasnevad omavalitsuslehed ning sotsiaalmeediaplatformidel tekkivad kohaliku fookusega vestlusgrupid. Neid uusi infokeskkondi ei saa aga pidada poliitiliselt tasakaalustatuiks või objektiivseiks, neis leviv informatsioon ei pruugi alati olla kontrollitud ja/või kureeritud esindama kogukonna vaateid piisavalt mitmekesiselt.

Kõigi eelkirjeldatud protsesside tõttu on sõltumatute tasuliste väljaannete lugejaskond ja sissetulekud kahanemas, väljaandeid võib ohustada sulgemine. Sellega kaasneb aga risk, et oluline osa Eesti elanikkonnast jääb elama nn uudiskõrbe: piirkondadesse, mille kohta ei ilmu järjepideva toimetusliku kvaliteedikontrolliga uudiseid ja kus sestap nn neljas võim demokraatia toimimist enam ei toeta. Sellele riskile viitasid nii Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli ühiselt läbi viidud Eesti meediapoliitika uuring¹ kui ka Eesti inimarengu aruande 2019/2020 „Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud“ aruteluruumi peatükk².

Viimases Eesti inimarengu aruandes (EIA) sedastati, et kohalike ajakirjandusväljaannete tööst sõltub avaliku aruteluruumi kvaliteet väljaspool suuremaid linnu ja seetõttu on neil mõju ka Eesti laiemale tasakaalustatud ruumilisele arengule. EIA tõendas, et Eesti ruumilist arengut kannab linnastumine ning jagunemine suur-Tallinnaks, veel mõneks linnaks ja ülejäänud nn maa-Eestiks. EIA tõdes, et muutmaks seda suundumust, on riigil vaja uut moodi, solidaarset ja kestliku kahanemisega arvestavat regionaalpoliitikat ja iga linna arengut raamistavat linnapoliitikat. Lisaks näidati ka, kuidas muude asjaolude kõrval sõltub kaalukausside tasakaal kohaliku sõltumatu ajakirjanduse elujõust. Kohalik ajakirjandus, piirkondlike probleemide, võimaluste ja edulugude läbikirjutamine toob kaasa kohapeal jagatud mõistmise. Paikkondliku arutelu kureerimine lubab arenguväljavaated üldsust kaasavalt lahti harutada. Kohalik

väljaanne saab teha kohalikele äridele ja ettevõtmistele reklaami ja neid ka avalikkuse huvides kritiseerida. Teisisõnu loob kohalik ajakirjandus dünaamikat, mida muidu ei tekiks.

Just selle potentsiaali selgitamiseks ehk Eesti kohaliku ajakirjanduse rolli uurimiseks kohaliku elu ja kohalike institutsioonide tegevuse kontekstis viis Tallinna Ülikool läbi mitmekülgse, erinevaid uurimismeetodeid ja ekspertgrupe koondava üle-eestilise uuringu. Uuringus otsisime vastust küsimustele, milline on sõltumatu kohaliku ajakirjanduse roll kohalikus elus ja milliseid väärtusi oma tegevusruumis luuakse.

1 Kõuts-Klemm, Ragne; Harro-Loit, Halliki; Ibrus, Indrek et al. (2019). *Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring*. Tartu: Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut; Tallinn: Tallinna Ülikool. <https://www.digar.ee/arhiiv/et/raamatud/121682>

2 Ibrus, Indrek (2020). Eesti aruteluruum: sissejuhatus. *Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud. Eesti inimarengu aruanne 2019/2020*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, lk. 204–210. <https://inimareng.ee/sissejuhatus-4.html>

Eesti sõltumatu kohalik ajakirjandus – institutsionaalne süsteem

Eestis tegutseb hetkel 20 kohalikku (maakondlikku või piirkondlikku) ajakirjandusväljaannet. Ajakirjandusväljaandena käsitleme siinses raportis neid ajalehti, milles materjalide valiku ja avaldamise otsustab toimetus ajakirjanduslikest kriteeriumidest lähtuvalt: mis on uudisväärne, mida peetakse kohalikele lugejale oluliseks, et piirkonna elanike reaalne elu oleks mitmekülgsest kajastatud. Uuringu raames intervjuerisime ka omavalitsuste publitseeritavate väljaannete koostajaid, kuid need ei ole siinse uuringu fookuses, kuna nende tegevus ei vasta sõltumatu ajakirjanduse tunnustele. Peaaegu kõik kohalikud omavalitsused (ka osavallad) publitseerivad praegu keskmiselt kord kuus ilmuvat infolehte, mis üldjuhul viiakse elanikele tasuta postkasti. Selliseid väljaandeid on Eestis kokku üle 80. Lisaks ajalehtedele tegutsevad kohaliku ajakirjanduse veidi vähem levinud vormina ka raadiojaamad. Kohalikeks loeme selliseid raadiojaamu, mille levi piirneb maakonna või regiooniga ja programmis leidub ka saateid kohalikele elanikele. Niimoodi piiritletud eestikeelseid raadiojaamu tegutseb hetkel kolm (Raadio Kadi, Kaguraadio ja Nõmme Raadio). Veidi laiemal brändi alla on koondunud kolm jaama (Tre Raadio, Ring FM ja Ruut FM Tre kaubamärgi all). Kohalikku informatsiooni vahendavad ka mõned infoportaalid, nt laanlane.ee, elvaelu.ee.

Siinse raporti fookuses on ennekõike sellised väljaanded, mis ilmuvad nii paberil kui ka veebis.

Kohalikud ja piirkondlikud sõltumatud väljaanded, mille sisu ilmub paberil ja veebis

Iseseisvad väljaanded

1. Harju Elu
2. Hiiu Leht
3. Lõunaleht
4. Lääne Elu
5. Meie Maa
6. Põhjarannik / Северное Побережье
7. Raplamaa Sõnumid
8. Saarte Hääl
9. Sõnumitooja
10. Vooremaa
11. Võrumaa Teataja

Postimees Grupi väljaanded

12. Tartu Postimees
13. Pärnu Postimees
14. Sakala
15. Virumaa Teataja
16. Järva Teataja
17. Lõuna-Eesti Postimees

Tasuta lehed

18. Город
19. Maa Elu
20. Северное Побережье Экстра
21. Linnaleht : [Tallinn]
22. Linnaleht : [Tallinn] vene keeles
23. Linnaleht : [Tartu/Pärnu]

Uurimismetoodika

Uurimistöö koosnes mitmest alluuringust, kasutati nii kvalitatiivseid kui kvantitatiivseid meetodeid. Läbi viidi järgmised alluuringud:

1. Uuringufirma Norstat Eesti AS viis läbi kaks Eesti elanikkonna esinduslikku valimipõhist veebiküsitlust. Ajavahemikus 4.–18.12.2020 küsitleti Pärnumaa elanikke (n=150) ja 4.–18.12.2020 Ida-Virumaa elanikke (n=300). Ida-Virumaal läbiviidud küsitlus kaasas rahvustunnuse järgi nii eestlasi kui ka teiste rahvuste esindajaid. Küsitluste eesmärk oli saada auditooriumilt hinnanguid kohalikele väljaannetele – vastavalt siis Pärnu Postimees Pärnumaal ning Põhjarannik ja Северное побережье (edaspidi Põhjarannik) Ida-Virumaal. Need kaks maakonda valiti välja kui üsna eriilmelised, kuid küllaltki aktiivse maakondliku väljaandega piirkonda. Need ajalehed tegutsevad siiski mõnevõrra erinevate mudelite alusel: Pärnu Postimees kuulub suuremasse Postimees Gruppi, Põhjarannik on aga sõltumatu, tehes samas Postimees Grupiga veebiväljaande väljaandmisel koostööd.

2. 2020. aasta detsembris viidi läbi 30 intervjuud Pärnumaa ja Ida-Virumaa tuntud ettevõtjate, kohalike poliitikute ja kogukonnaaktivistidega. Alluuringu eesmärk oli uurida neis maakondades elavate aktiivsete kodanike suhet kohaliku ajakirjandusega ning nende arusaamu väljaannete rollist nendes maakondades.

3. 2020. aasta novembris ja detsembris viidi läbi 18 intervjuud riikliku tasandi meedia- ja regionaalpoliitika teostajatega (Riigikogu kultuurikomisjoni liikmed, Kultuuriministeeriumi ja Maaeluministeeriumi töötajad, Eesti Ajakirjanike Liidu ja Eesti Meediaettevõtete Liidu juhid) ning kohalike omavalitsuste juhtide ja töötajatega (omavalitsusjuhid ja meediaga seotud töötajad, sh omavalitsuslehtede väljaandjad). Alluuringu eesmärk oli saada ülevaade nii riikliku kui ka kohaliku tasandi poliitikakujundajate meelestusest sõltumatu kohaliku ajakirjanduse suhtes: uuriti nende arusaamu kohaliku ajakirjanduse loodavatest väärtustest ja võimalusest neid väljaandeid eraldi toetada.

4. 2020. aasta oktoobris ja novembris viidi läbi 13 intervjuud kohalike sõltumatute väljaannete töötajatega ning mitme üleriigilise ajakirjandusväljaande juhiga. Alluuringu eesmärk oli saada ülevaade ajakirjanike ja meediajuhtide endi arusaamadest oma rollidest, eesseisvatest väljakutsetest ja nende lahendusvõimalustest.

Kokku viidi uuringu raames läbi 61 intervjuud ja kahes maakonnas kokku 450 vastajaga küsitlused.

Tulemused

Kohaliku ajakirjanduse auditooriumid

Nagu ülalpool märgitud, keskendusime ennekõike kahe maakonna ja nende ajalehtede võrdlusele. Läbiviidud küsitlused viitasid, et mõlemas maakonnas kohalikku väljaannet üldiselt teatakse. Siiski on suur vahe eesti- ja venekeelse kogukonna vahel hinnangus, kui hästi väljaannet tuntakse. Ainult veerand venekeelsetest vastajatest ütles, et nad teavad Ida-Virumaa kohalikku väljaannet Põhjarannik hästi. Ka on väljaannete tasuliste tellijate vahe maakondades ligikaudu kolmekordne ja see suhe korreleerub ka meedialiidu avaldatud trükiarvude statistikaga³ (Pärnu Postimehe paberlehe trükiarv on 10 500 ja Põhjarannikul 4000).

Vastused küsimusele „Kas te teate ajalehte ...?“	Jah, tean hästi	Jah, tean vähe	Ei tea
Pärnu Postimees (n=150)	84%	15%	1%
Põhjarannik (n=300)	39%	56%	5%
Põhjarannik (eestikeelne vastaja) (n=62)	83%	16%	1%
Põhjarannik (venekeelne vastaja) (n=238)	28%	66%	6%

Väljaannete tellijaid vastanutest (Pärnu Postimees n=150, Põhjarannik n=300):

	Tellijaid (mõlemad väljaanded)	Pärnu Postimees	Põhjarannik
Paberleht	19%	34%	12%
Tasuline veeb	8%	19%	3%

Paberlehe tellijaid on mõnevõrra enam vanusegrupis 60+, tasulise veebiväljaande tellijad jaotuvad ühtlaselt kõigisse vanusegruppidesse.

		15-29	30-44	45-59	60-74	75+	Kokku 15+ (n=450)
Kas Te olete ajalehe veebilehe tasulise osa tellija?	Jah	1%	2%	2%	2%	1%	8%
	Ei	16%	19%	24%	21%	12%	92%
Kas teie leibkond on ajalehe Põhjarannik/Pärnu Postimees paberajalehe tellija?	Jah	1%	3%	3%	5%	6%	18%
	Ei	15%	18%	23%	17%	7%	80%
	Ei oska öelda	1%	0%	0%	0%	0%	1%

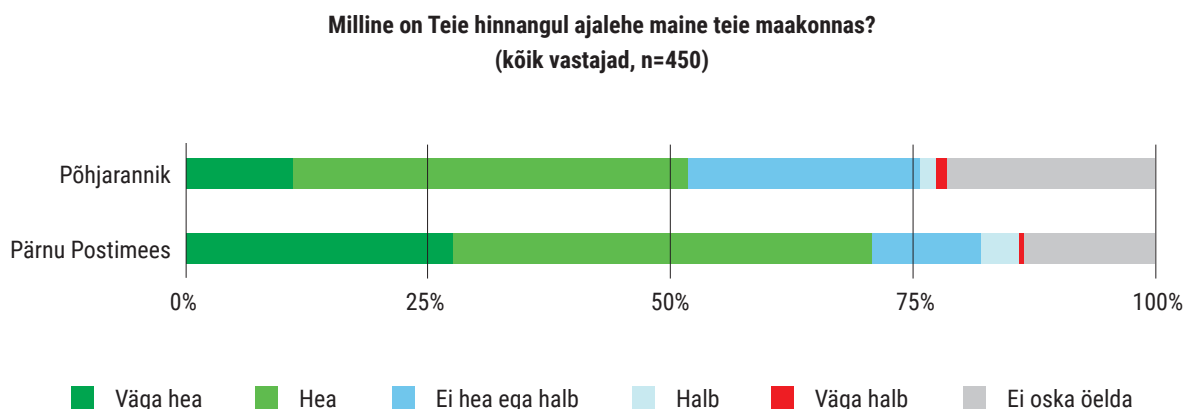
³ <https://meedialiit.ee/statistika/>

Sellised tulemused seostuvad Postimees Grupis maakonnalehtede eest vastutava Margus Metsa sõnul laiema suundumusega, et maakondlike lehtede paberväljaannete tellijatest umbes 10% maksavad ka juurdepääsu eest sama ajalehe tasulisele veebiväljaandele. Samas on hakanud esile kerkima uus rühm lugejaid, kes tarbivad ainult veebisisu. Mets usub, et maakonnalehtede puhul jäävad paberväljaanne ja selle kojukanne oluliseks veel kauaks.

	Pärnu Postimees	Põhjarannik
Lehe ja veebi tasulise sisu jälgija	39%	13%
Kord kuus ajalehe või tasuta veebi lugeja	89%	68%

Hoolimata suhteliselt tagasihoidlikust tasuliste tellijate arvust jälgib siiski vähemalt kord kuus paberajalehe või tasuta veebi sisu ka üle 2/3 Ida-Virumaal uuringus osalenutest.

Vastustest küsimusele ajalehtede maine kohta selgus, et uuritud ajalehti hästi tundvatest elanikest peab enam kui 2/3 nende mainet heaks või väga heaks. Samamoodi kõrge oli Pärnu Postimehe maine Pärnumaa elanike seas. Ida-Virumaa elanikest hindas Põhjaranniku või selle venekeelse versiooni mainet heaks või väga heaks napilt üle 50% sealsetest elanikest.

Maine on väga hea, ma arvan. Ma ei oska midagi [arvata] selles mõttes, et ma siin töö juures vaatan, et kõigi laua pealt see käib läbi. Et järelikult huvitavad kohaliku maakonna ja linnauudised. (Pärnu Postimees)

Tarvi Tasane, haridus- ja kultuuriosakonna juhataja/abivallavanem, Põhja-Pärnumaa vald

(Maine on) üsna positiivne. Inimesed suhtuvad sellest nagu noh, üsna neutraalselt ja ajakirjandusse, ütleme niimoodi. (Põhjarannik)

Anne Leppik, Narva Linnavolikogu sekretär

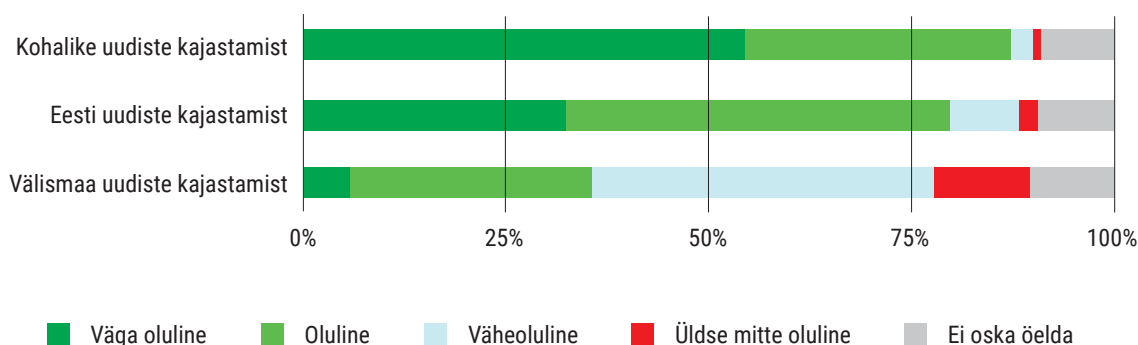
Minu hinnangul Põhjaranniku maine Ida-Virumaal on päris kõrge, sest idavirumaa-laste jaoks see ajaleht on populaarne ja kvaliteetne. Mina võin öelda, et paljud meie regiooni elanikud loevad Põhjarannikut nii vene kui ka eesti keeles. Vanem põlvkond ostab trükitud ajaleht[e] tihti kauplustest, aga ma näen, et samuti mõni-kord teised täiskasvanud ja noored ostavad seda, mis on väga põnev. Tavaliselt Ida-Virumaa elanikud loevad Põhjaranniku elektroonset versiooni.

Dmitri Ossipenko, ajakirjanik ja üliõpilane

Kohaliku sõltumatu meedia roll

Maakondades läbi viidud küsitlustest selgus, et maakondlikelt lehtedelt oodatakse enne-kõike kohalike teemade kajastamist. Vähesemal määral oodatakse ka üleriigiliste uudiste kajastamist, välisuudiste avaldamist ei peeta oluliseks.

Andke oma hinnang, kui oluliseks Te peate väljaandes järgmiste teemade kajastamist?
(kõik vastajad, n=450)

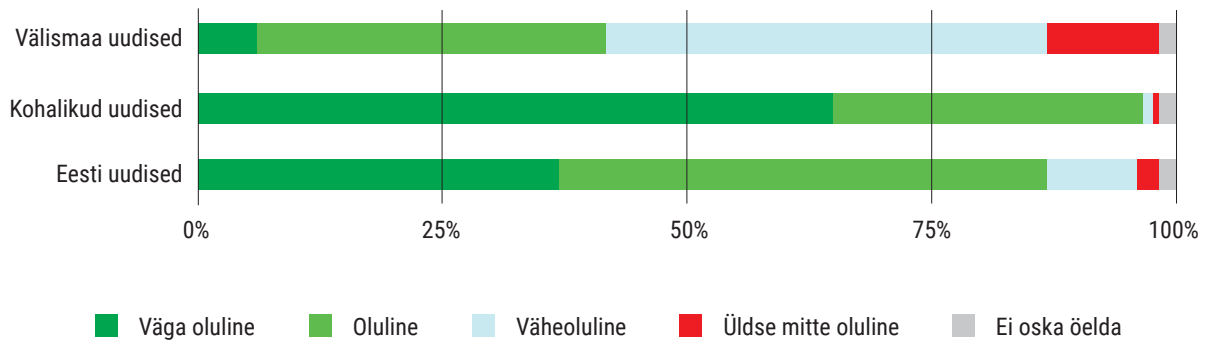
Välismaa vist polegi nii oluline. Aga just kohalikud uudised, välismaa uudiseid saab teistest lehtedest. (Põhjarannik)

Raim Sarv, Narva-Jõesuu aselinnapea

See on väga oluline ja ülioluline just sellepärast, et väga paljud pensionärid loevad paberlehti ja see on ainus viis nendel saada kätte oluline informatsioon, mis linnas või maakonnas toimub. (Pärnu Postimees)

Varje Tipp, Pärnu abilinnapea

**Andke oma hinnang, kui oluliseks Te peate ajalehes
(nii paberversioonis kui veebiväljaandes) järgmiste teemade kajastamist?
(teab väljaannet hästi, n=244)**

Kõigi vastajate antud summaarsed hinnangud ühtivad üsna täpselt neid väljaandeid oma sõnul hästi teadvate vastajate hinnanguga.

Uuringu käigus läbi viidud intervjuud aga näitasid paradoksaalselt, et kohaliku ajakirjanduse rolli oskavad süsteemsemalt sõnastada mitte niivõrd kohaliku tasandi poliitikud ja ametnikud, vaid pigem riigi tasandi kultuuripoliitikud (Riigikogu kultuurikomisjoni liikmed). Näiteks Heidy Purga sedastas, et kohalik ajaleht annab hea platvormi kohalikule kogukonnale ja killustunud mediakeskkonnas orienteeruda püüdvatele inimestele relevantsete uudiste kanali. Väiksemate kohalike omavalitsuste töötajad üldiselt ei osanud kommenteerida kohaliku sõltumatu ajakirjanduse (maakondlike lehtede) tegevust. Alati polnud selge, kas nad hoolivad funktsionaalsest vahest sõltumatu ajakirjanduse ja omavalitsuslehtede vahel.

Samas nad siiski rõhutasid, et maakonnalehed ei rahulda nende valla vajadusi, kuna väikeste kohtade elu ei kajastata neis piisavalt, keskendutakse liigselt maakonnakeskuste poliitikale ja sündmustele. Nad leidsid, et maakonnalehed peaksid palju süsteemsemalt kõigis valdades ja osavaldades sündivat kajastama. Et see kajastus ei ole seni olnud piisav, ongi nende sõnul toonud kaasa omavalitsuslehtede väljaandmise vajaduse.

Siiski on silmatorkav ja selgelt esitatud näiteks Paikuse osavallakeskuse juhataja Kuno Erkmanni arvamus, et maakonna tasandil on ajakirjanduse roll maakonna kui terviku arengu suundi ja suundumusi käsitleda, omavalitsuslehtede funktsioon on aga jagada informatsiooni. Kui maakonna tasandil olevat oluline vaadete paljusus, siis omavalitsuse tasandil usalduse kujunemine. Sarnaseid seisukohti väljendas veel mitu omavalitsustöötajat. See viitab, et omavalitsuslehtede roll on nende väljaandjate vaates lineaarne infojagamine ja elanikega positiivsete, võimulolijate suhtes usalduslike suhete kujundamine. Erinevaid vaateid kaasavate arutelude koht olevat maakonnamedias.

Intervjuud kohalike väljaannete ajakirjanike ja peatoimetajatega viitasid, et kohaliku info kogumine ja detailne lahkamine on tõepoolest nende tegevuse põhieesmärk ja viis täiendada Eesti laiemat meediasüsteemi. Võrreldes üleriigilise meediaga on neil hea kontakt kohalike lugejatega ning side väiksemate kogukondadega. Andrus Karnau, intervjuu aegu Lääne Elu peatoimetaja, sõnastas selle suhte nii:

„Noh, me sõna otseses mõttes oleme väga lähedal – nagu füüsiliselt väga lähedal. Enamik meie lugejaid elab siin toimetusest, noh, mõne kilomeetri raadiuses. Ja noh, arvestades seda, siis me ju... kohalik leht on see väljaanne, mis kirjutab asjadest, millest ei kirjuta mitte kunagi mitte ükski suur, üleriigiline väljaanne. Selles mõttes me näeme oma lugejaid, noh, ka füüsiliselt väga lähedalt, sest nad ju... toimetuse ukSED on avatud; igaüks võib... iga kell võib inimene sisse astuda ja tulla, rääkida, mis talle muret ja rõõmu valmistab. See on meie igapäevase elu osa. Ajakirjanikud on väga oodatud üldiselt kõikidele nendele sündmustele, mis siin inimeste elus nii-öelda head juhtub. Ja noh, halbadele asjadele oleme vähem oodatud, aga eks me käime seal ka.“

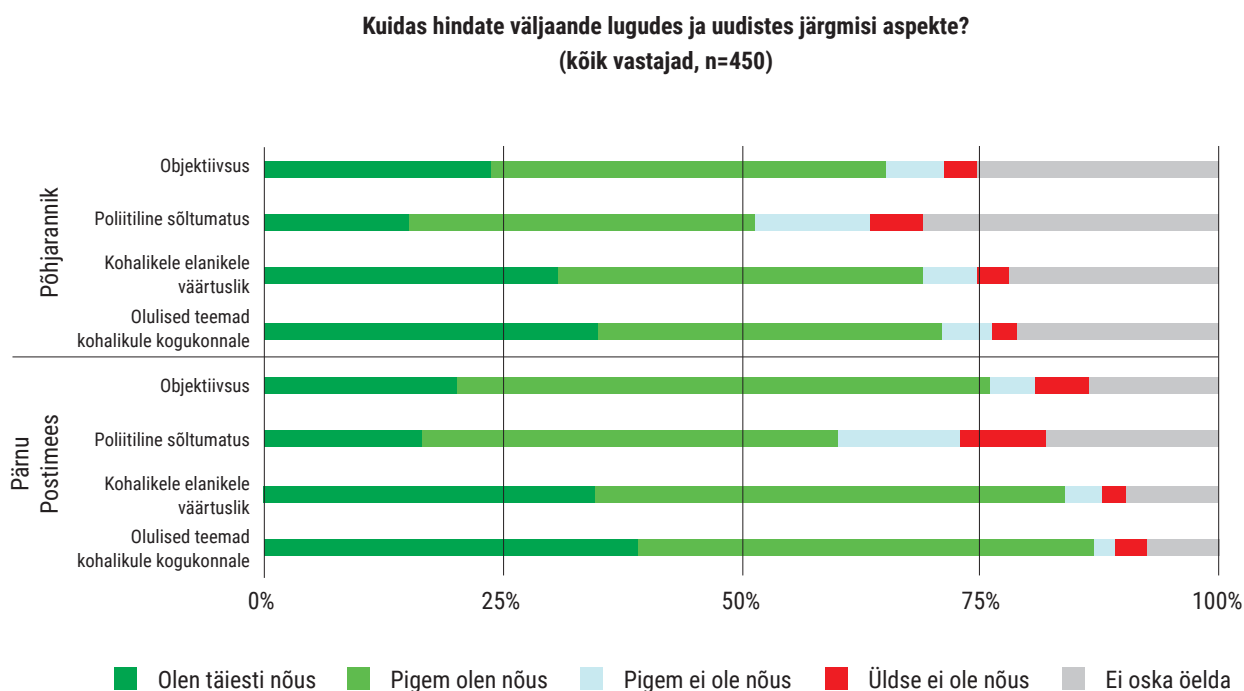
Kirjeldatud lähedane suhe kohaliku elanikkonnaga võimaldab neil mitte ainult leida uudisväärtuslikku ja avastada tähelepanuväärset oma tegevuspiirkonnast, vaid ka vahendada laiemaid, üleriigilisi või isegi rahvusvahelisi uudiseid oma kogukonnale, seada neid kohaliku konteksti. Samuti on kohalike ajalehtede üks olulisi tegevusliine pakkuda üleriigilistele sündmustele kohalikkude tausta- või järeletoetust. Ajalehe Harju Elu peatoimetaja Ülo Russak:

„Kui nemad [üleriigiline meedia] tulevad sellega esimesena välja, siis meie kirjutame selle põhjalikumalt lahti; näitame seda põhjalikumalt, et inimesed saavad nagu taustainfo ka. Kohalike sündmuste taustainfo saavad juba meie käest. Kiirusega me ETV ja Delfiga võistelda ei suuda. Küll aga meie trump on põhjalikkus – selline laiem taustsüsteem.“

Lisaks rõhutavad kohalikud ajakirjanikud, et nad kajastavad lugusid, millest üleriigiline meedia kas mööda vaatab või mida märgata ei oska. Kohalike ajalehtede esindajad on veendunud, et nad toovad Eesti meediasüsteemi mitmekesisust. Kui üleriigilised meediaväljaanded kalduvad kajastama samu teemasid, siis kohalikud väljaanded erinevad üksteisest üsna palju selles, mida nad kajastavad. Igas kohalikus kogukonnas aset leidvad sündmused, aktuaalsed teemad ja konfliktid on erinevad. Seetõttu annavad kohalikud ajalehed tervikuna terviklikuma pildi Eestis toimuvast. Nad on Eesti kaasaegse elu olulised kroonikud. Tsiteerides Põhjaranniku peatoimetajat Erik Gamzejevit:

„Maakonnalehed ju kajastavad ka kohalikkude kultuuri- ja spordielu, mis tegelikult tihtipeale ei ole ju ka turupõhimõttest tulenevalt see teema, mis väga palju lugejaid tooks või hoiaks, mis oleks väga loetavad lood. Aga samas jällegi kohaliku elu kroonikutena või kohaliku elu talletajatena on seda jällegi oluline teha.“

Uuritud kahe maakonna lehtede lugejad väärtustavad viise, kuidas kohalikke uudiseid serveeritakse ja kohalikule elanikkonnale teemakäsitlusi pakutakse. Väljaannete lugusid ja uudiseid peetakse kohalikule kogukonnale ja elanikele väärtuslikeks ning teemasid olulisteks. Üldiselt peetakse ajalehti ka küllaliski objektiivseiks, kõige reserveeritumad ollakse poliitilise sõltumatuses suhtes.

Mõned kommentaarid intervjuudest lugejatega vaadeldud ajalehtede sisu ja tööstiili kohta:

No ma arvan, et nad on vägagi objektiivsed, sest ma natukene tean selles mõttes nende ajakirjanike tausta; mitte tausta, vaid et tööstiili, kuidas nad töötavad. Et ma olen ise ka ju andnud Pärnu Postimehele intervjuusid, et selline väga hea eeltöö ja koostöö käib nagu intervjuueeritavaga, nii et ma arvan, et nad on vägagi objektiivsed ja.

Tarvi Tasane, haridus- ja kultuuriosakonna juhataja/abivallavanem, Põhja-Pärnumaa vald

No ma arvan, et kui arvestada Gamzejevi artikleid, siis ta on üks objektiivsemaid. Mõningas mõttes võib öelda, et ikkagi ilmuvad sellised artiklid, et paneb imestama, et kuidas see võimalik on, et kas tõesti ikkagi meil oli ajakirjandus vaba. (Põhjarannik)

Maritsa Ort, Narva Keskraamatukogu direktor

Sooviks väljaandelt rohkem sõltumatut, positiivset infot.

Sõltumatut informatsiooni. (Põhjarannik)

Eve East, Toila vallavanem

Ta peaks olema, tähendab, ikkagi objektiivne, jätma selle ühe või teise erakonna eelistamise ikkagi ära. (Pärnu Postimees)

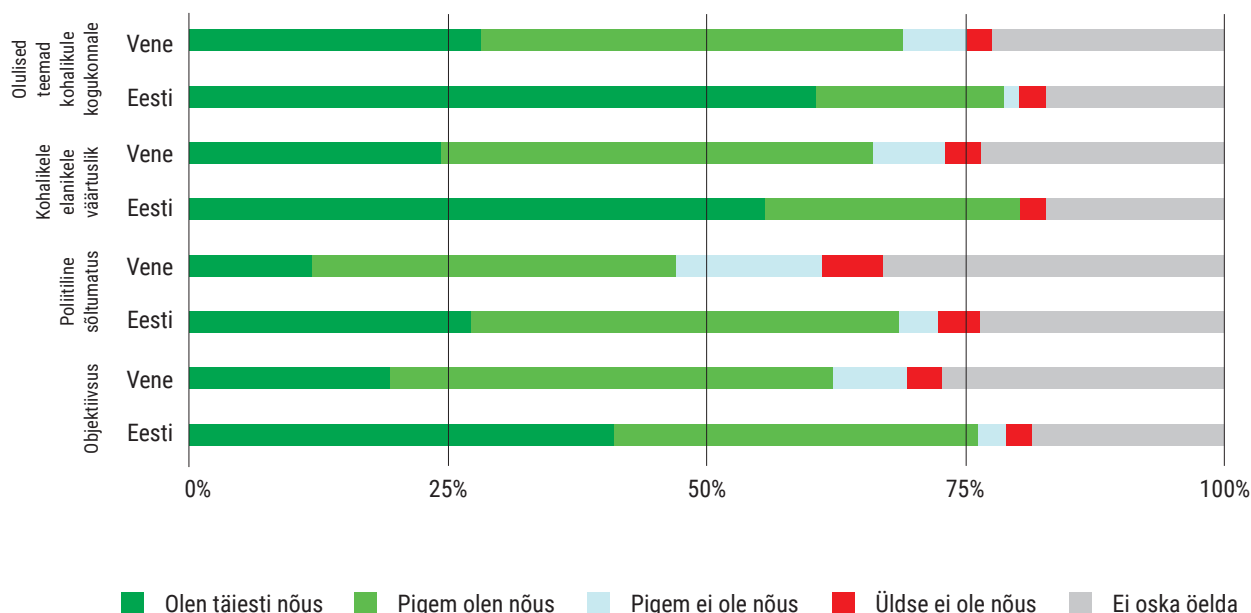
Arvo Reedik, Pärnu Linnavolikogu majanduskomisjoni esimees

Minu arvates, Põhjarannik on põnev ja selge ajaleht, mis räägib arusaadavalt kõigest, mis toimub meie Ida-Virumaal: spordist, kultuurist, inimeste arvamustest ja paljudest teistest olulistest sfääridest. Põhjaranniku väljaanne aitab kogukonna elu edendada, mõistlikult tegutseda, suhtuda teistesse positiivselt ja austusega. Aitab ka saada aktiivseks elanikuks, kes on huvitatud oma Ida-Virumaa elust, kes tahab siin edukalt elada, areneda ja arendada oma koduregiooni.

Dmitri Ossipenko, ajakirjanik ja üliõpilane

Kui eestikeelsed lugejad hindasid ja rõhutasid uuritud ajalehtede sõltumatust ja vajalikkust piirkonna elanikele ja kohalikule elule, siis venekeelne lugeja oli skeptilisem. Analüüsidest Põhjaranniku puhul vastuseid tulenevalt vastaja keele-eelistustest, joonistub välja venekeelsete vastajate suhteliselt kriitilisem hinnang, seda just hinnangutes erameedia kohalike väljaannete poliitilise sõltumatusele ja objektiivsusele. Hüpoteesina võib siin oletada tasuta jagatava linnameedia ja Venemaa telekanalite poliitilist mõju venekeelsele elanikkonnale.

Kuidas hindate väljaande Põhjarannik lugedes ja uudistes järgmisi aspekte?
(n=300)

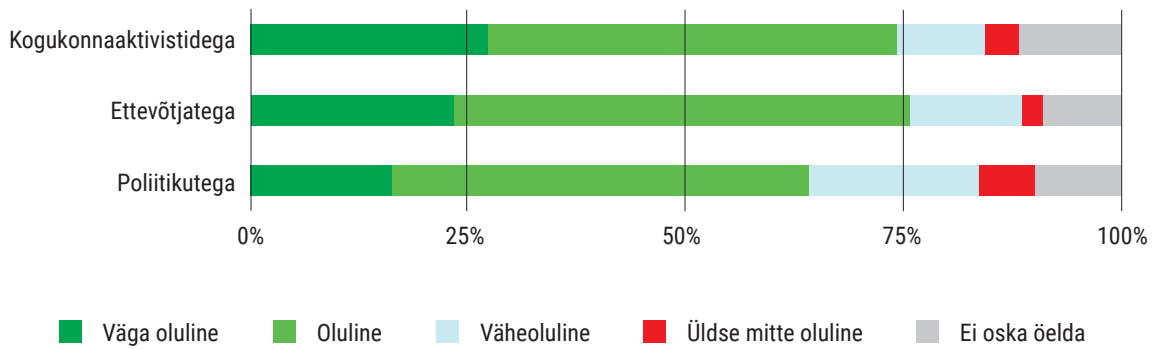

Kohaliku meedia mõju kohalikule elule

Uuringu üks põhieesmärk oli mõista paremini piirkondlike ajalehtede rolli kohalikus elus. Läbiviidud küsitluses uurisime seda seoses ootustega sisule: kelle häält soovitakse kohalikus lehes ennekõike kuulda: kas kogukonnaaktivistide, kohalike ettevõtjate või poliitikute häält?

Küsitlusest selgus, et väga oluliseks peetakse ennekõike intervjuusid kogukonnaaktivistidega, veidi vähem ettevõtjatega. Selgelt vähem peeti oluliseks sõna andmist poliitikutele.

Andke oma hinnang, kui oluliseks Te peate, et väljaandes oleks intervjuud järgmiste valdkondade inimestega?
(kõik vastajad, n=450)

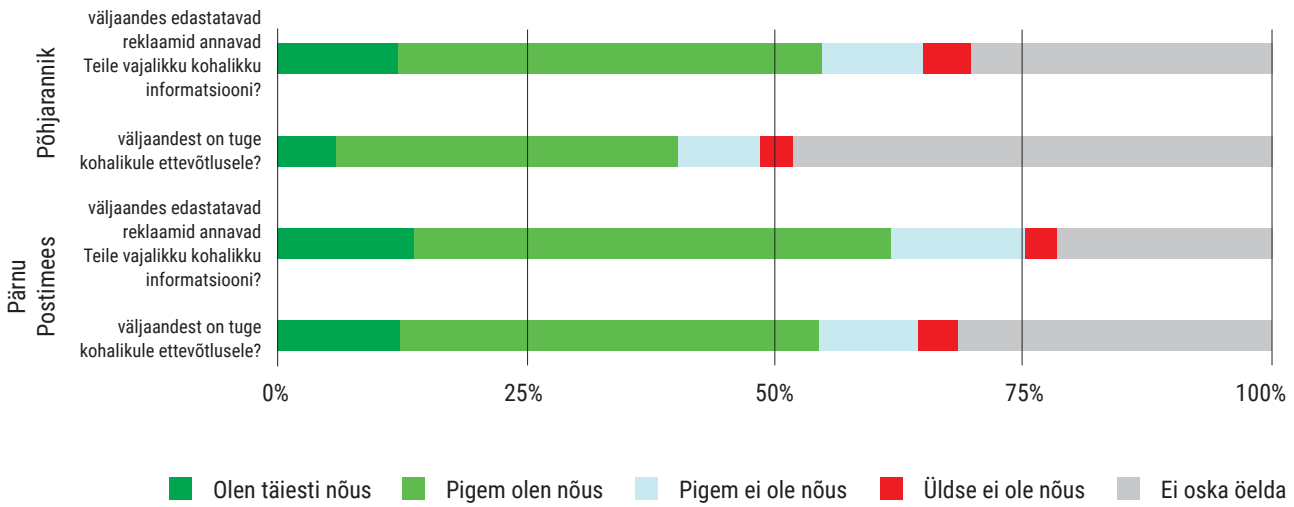

(Intervjuud ettevõtjatega) Ka väga olulised juba sellepärast, et ettevõtlus ja ettevõtjate tunnustamine on minu meelest ka see, kui ettevõtjaid intervjuueeritakse ja räägitakse siis nende tegemistest ja vahel võib-olla on siis ka mõnele inspiratsiooniks, et ise midagi toredat ära teha. Väga oluline on. Samamoodi ka aktivistidega, et näha, mis toimub, et saada inspiratsiooni, ja samas need, kes annavad intervjuud, et nendel[e] on see ka tunnustus, et näidata oma tublit tööd. (Põhjarannik)

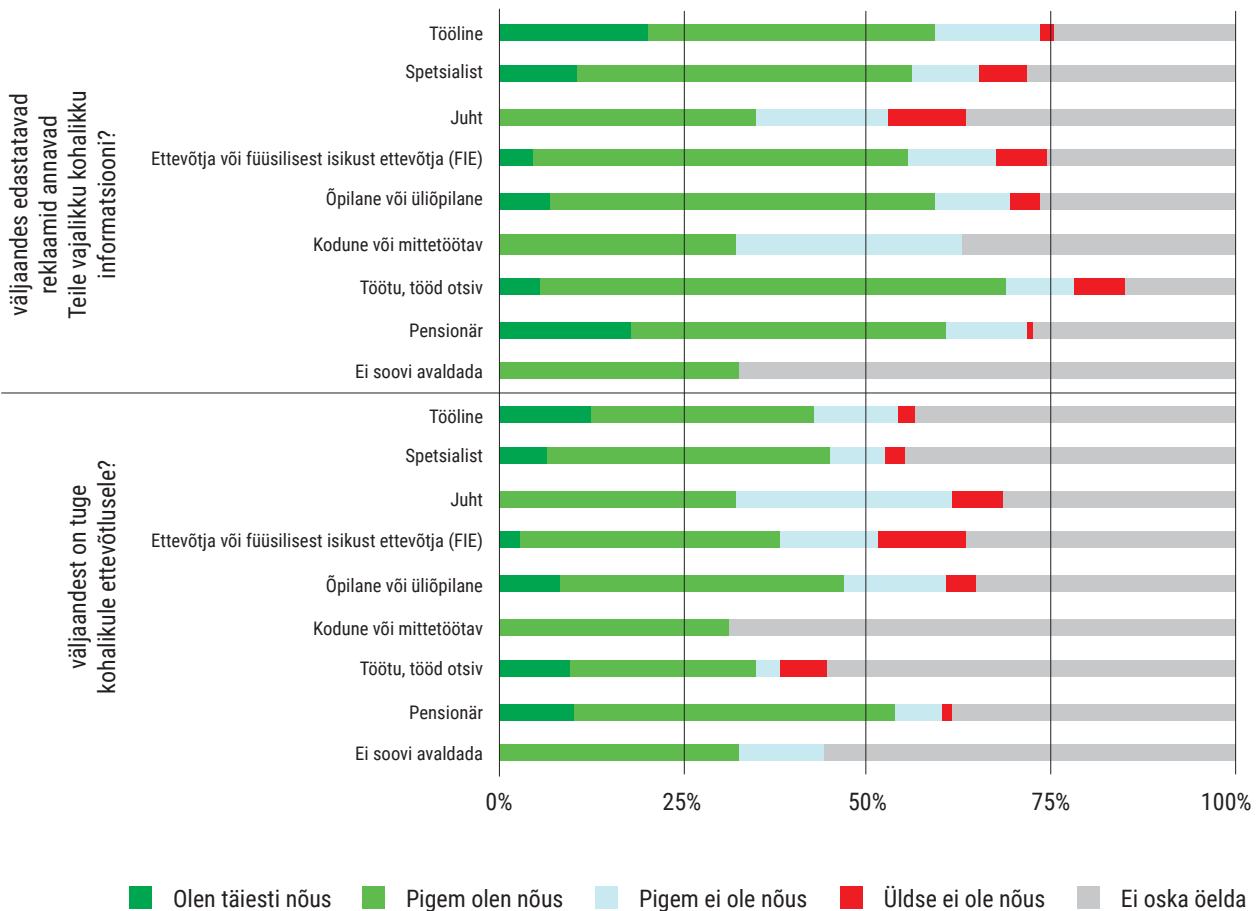
Anne Leppik, Narva Linnavolikogu sekretär

Küsitlusest selgus lisaks kohalike elanike üldine arvamus, et kohalikust lehest on kasu ettevõtlusele nende maakonnas ning et ka reklaam, mis nendeni kohaliku lehe kaudu jõuab, edastab neile vajalikku kohalikku informatsiooni.

**Kuivõrd olete nõus, et ...
(Pärnu Postimees, n=150 ; Põhjarannik, n=300)**

**Kuivõrd olete nõus, et ...
(kõik vastajad, n=450)**

(Tugi kohalikule ettevõtlusele) Ma pigem arvan, et seda võiks olla võib-olla rohkem. Kui mõtlen, et kui ma peaksin ise ettevõtjaks hakkama või olema ettevõtja, siis ma pigem sellist infot väga palju ei leia, et mis oleks siis mulle nagu toeks. Küll on ürituste kajastamine, et kui on erinevad ettevõtlusega seotud üritused, siis mingil määral neid on. (Pärnu Postimees)

Varje Tipp, Pärnu abilinnapea

Ülalolevatest küsitluste tulemusdiagrammidest nähtub üsna kõnekas hoiakute kombinatsioon. Ühelt poolt usuvad elanikud üldiselt, et kohalikust väljaandest on muu hulgas kohalikule ettevõtlusele kasu. Ka ettevõtjad ja juhid üldiselt nõustuvad selle arvamusega, kuid on veidi ettevaatlikumad. Samas väärtustavad nemad ja ka kõik teised vastanud just seda, kui ettevõtjatele ja kogukonnaaktivistidele sõna antakse. Nii võib järeldada, et on selge ootus, et kohalikud lehed kajastaksid senisest veelgi aktiivsemalt era- ja kolmanda sektori tegemisi ja arvamusi, veelgi elulähedasemalt maakonnas toimuvat ja aktiivsete kodanike mõtteid arengust. Küsitlusest tõusis ka esile, et kohalike poliitikute arvamusi peetakse samuti olulisteks, kuid tähtsustatakse siiski vähem. Seonduvalt, kuid samas paradoksaalselt tõusis intervjuudest kohaliku tasandi poliitikute ja ametnikega esile, et nemad oma väljaantavates ajalehtedes erasektori tegemisi reeglina ei kajasta, samuti kolmanda sektori aktivistide tegemisi (erandiks on omavalitsuse rahastatavad pensionäride klubid jms). Teisisõnu torkas intervjuudes silma erinevus elanikkonna ootuste ja kohaliku ametnikkonna eelduste ja eesmärkide vahel. Isegi kui kohalik sõltumatu ajakirjandus veel täielikult ei vasta elanikkonna ootustele, siis üldiselt hinnatakse ja tähtsustatakse kohaliku sõltumatu ajakirjanduse eesmärke. Omavalitsuslehtede eesmärk aga samas tavaliselt ei ole kohaliku mõttevahetuse käivitamine ja kohalike ideede ja vaadete mitmekesisuse esitlemine.

Kohaliku meedia ja munitsipaalmeedia suhted

Nagu eespool kirjutasime, tõusis intervjuudest esile, et omavalitsuste töötajad ei oska alati vahet teha sõltumatu ajakirjanduse ja omavalitsuslehtede funktsioonide vahel. Samas ei kippunud nad omaks võtma kriitikat, et omavalitsuslehed on poliitiliselt kallutatud, viidates, et nii võib see olla Tallinnas ja Ida-Virumaal, küll aga mitte teistes maakondades. Ennekõike olid Pärnumaa ja Lõuna-Eesti vallalehtede väljaandjad seisukohal, et nende lehed on olnud poliitiliselt neutraalsed. Samuti rõhutati, et nende lehtedes ei peeta poliitilist debatti, nende funktsioon on pigem faktide (otsused ja sündmused) edastamine ja seda reaalsuses pigem vanemaealisele elanikkonnale. Sisus keskendutakse vallaasutuste tegemistele (koolid, lasteaiad ja vallaavalitsus ise) ning valla avalike ürituste kajastamisele. Nagu juba ülalpool märgitud: erasektori tegemistest eriti ei kirjutata.

4 Omavalitsuste teavitustegevus valdade ja linnade infolehtedes. Kas munitsipaalväljaannetes on tehtud omavalitsuse raha eest valimiskampaaniat? Riigikontroll, 2018. <https://www.riigikontroll.ee/Riigikontrollipublikatsioonid/Auditaruanded/tabid/206/Audit/2474/language/et->

Selles kontekstis tuleb aga meenutada, et Riigikontrolli 2018. aasta auditis⁴ tõdeti, et kuigi enamike valdade ja linnade infolehtedes olulist poliitilist kallutatust ei esinenud, leidis seda siiski mitmel pool üle Eesti ning korduvalt. Selle info taustal rõhutasid sõltumatute kohalike väljaannete esindajad intervjuudes, et nende ülesanne on seetõttu veelgi enam tagada oma väljaannetes objektiivsus ja tasakaalustatus. Rõhutati, et selline

püüdlus on ka paratamatu, sest lähedase suhte tõttu auditooriumi ja infoallikatega maksaks tasakaalustamatus kiiresti kätte. Lisaks nähakse seda edu eeldusena, sest omavalitsuslehed ei saa sama pakkuda. Samas ei näegi kohalike väljaannete ajakirjanikud ja toimetajad omavalitsuslehti ajakirjandusliku sisu osas otseste konkurentidena, kuid rõhutasid probleemina omavalitsuslehtede konkureerimist reklaamitulule.

Ülo Russak, Harju Elu:

„Nemad on ikkagi esmalt meie konkurendid reklaamiturul. Nemad, tulles välja omavalitsuse rahaga, saavad ju oma reklaamihinnad põhja lasta – nii-öelda väga madalaks teha, solkides lihtsalt niimoodi turgu, kartmata, et nendega midagi juhtuks, et nad pankrotti lähevad või... Küll omavalitsus maksab. Viimsi vald – küll see raha leiab! Harku vald – küll see raha leiab! Rae vald täpselt samuti, eks ole. Kõik siin ümber... Vot selles ma näen sellist natukene ebaausat konkurentsi.“

Siiri Erala, Pärnu Postimees:

„Aga tegelikult siin kohalikul tasemel on ka tõsiseid teemasid, millega tuleb tegeleda ja millest tuleb kogukonnale rääkida. Selles mõttes ma näen, et see vajadus kohaliku meedia järele, just selle oma maakonna meedia järele – see nagu ei kao, ja ma näen, et seda ei suuda asendada ka omavalitsuste lehed. Seda kriitilist pilku on vaja. Jah, omavalitsuste lehed saavad kajastada näiteks kultuurielu – näiteks seda, millal saun lahti on või kinni on, onju. Aga seda kriitilist pilku, et seda neljandat võimu just maakondades teostada, selleks on vaja ikkagi sõltumatut meediat.“

Erik Gamzejev, Põhjarannik:

„Ja mis – noh, jälle keerulisemaks teeb elu – on see, et avaliku raha eest tehtavad väljaanded, mis on suuresti võtnud turu üle nii Tallinnas – linnaosa lehed, Stolitsad, Pealinnad – kui ka siin Ida-Virumaal samamoodi linnades on neid, mis tulevad kord nädalas või kord kuus tasuta postkasti, mis lisaks müüvad sinna ka reklaami. See selles mõttes rikub ka reklaamiturgu, turu hindu. See on üks tõsisem takistus, millest nagu kõik saavad aru, et see ei ole õige ja seda tuleks muuta, aga samas ei ole siia maani leitud ühtki seaduslikku mehhanismi, kuidas seda ära hoida. Kasvõi seda, et lõpetada seal reklaamimüük, nagu on see võimalik teha olnud rahvusringhäälingus – et rahvusringhääling ei müü reklaame enam. Aga millegipärast munitsipaalväljaannetel seda lahendust ei leita. Pigem on see äkki poliitiline soov.“

Taoline kriitika tuli jutuks ka intervjuudes omavalitsuslehtede tegijatega. Selles kontekstis hakkas aga intervjuudes silma, et nad olid puudutatud mitte niivõrd ajakirjanike kriitikast kui hoopiski president Kersti Kaljulaidi samasisulisest sõnavõtust. See võib anda märku, et omavalitsuslehtede töötajatele läheb korda pigem riigivõimu kriitika ja mitte niivõrd

erasektori või sõltumatu meedia sõnastatud etteheited. Üldiselt arvati aga omavalitsustes, et reklaamiraha, mis omavalitsuslehed teenivad, on liiga väike, et mõjutada suurtesse kontsernidesse kuuluvate maakonnalehtede käekäiku. See võib ent viidata, et nende lehtede reklaamihinnad on liiga madalad.

Huvitavama suundumusena tõusis esile, et mõned aktiivsemad omavalitsused ja nende kommunikatsioonitöötajad olid loonud koostöösuhte maakonnalehtede ajakirjanikega.

Lihula valla kommunikatsioonitöötaja Kristina Kukk:

„Aga tegelikult vallalehed võiksid olla väga head koostööpartnerid tegelikult ju üleriigilisele meediale. Kui arendada seda omavahelist koostööd – mitte nagu tõugata neid maakonna või neid pisikesi vallalehti, tõugata ära nagu sellega, et „oi, te ei oska üldse kirjutada, mis te siin räägite“, onju, vaid just vastupidi, arendada koostööd, sest et tegelikult, olgem ausad, neid ajakirjanikke on ka üsna raske leida, ja kui on ikkagi suur maakond – jällegi, mõeldes Pärnu maakonna peale, see on ju niivõrd suur – kas nüüd kulutada bensi selle peale, et ajakirjanik sõidab ühte kohta, teise kohta, eks ole, ja siis teeb seda artiklit seal kohapeal? Või ta saab juba, ütleme siis, kohalikust meediast mingisuguse, ütleme, põhja kätte, ja siis lihtsalt helistab sellele, kas siis isikule või ettevõttele, kellest siis jutt käib, eks ole, ja küsib midagi juurde. See on selline nagu tore koostöövorm. Meil on haldusreformiga vedanud – me oleme maakonda vahetanud ja meil on nüüd nagu suurepäraseid suhteid Pärnu Postimehega. Tegelikult faktiliselt nii see koostöö toimibki, et suurema osa nagu asju, mis puudutab just meie piirkonda näiteks, siis nad võtavadki ja nopivad meie sellest veebiportaalist, ja kui nad näiteks tulevadki üheks päevaks meie piirkonda, siis nad tavaliselt küsivad, et „oh, kuule, kellest me veel võiksime kirjutada?“. Et see on selline nagu tore koostöö. Ma arvan, et hästi paljud piirkonnad või hästi paljud vallad nagu võidaksid sellest, kui nad suudaksid luua samasuguseid toredaid ja usaldusväärseid suhteid maakonnalehtedega, nagu meil on.“

Räpina valla kommunikatsioonitöötaja Vaike Tammes:

„Oleme teinud koostööd Lõuna-Eesti Postimehega ja Lõunalehega, kuhu siis oma tähtsamad uudised saadame. Oleme neid ka kutsunud kajastama erinevaid üritusi. Et jah, selle poole pealt nüüd natukene nuriseks küll, et nad võiks tegelikult rohkem huvi tunda ja ise ka kohal käia. Hästi tavaline praktika on see, et nad võtavad meie kodulehelt või Facebookist uudiseid – noh, tihti küll küsivad, kas võivad – aga võiks, jah, nagu rohkem olla ise kohal, sellepärast et meie eesmärk siin ei ole ju teha ajakirjandust.“

Teiselt poolt ehk sõltumatute meediaettevõtete vaatenurgast lähtudes on teiste seas Harju Elu arendanud välja koostöömudeli, kus ettevõtte hakkab omavalitsustele nende lehti ise välja andma. Harju Elu peatoimetaja Ülo Russak kommenteeris seda nii:

„Kas maakonnaleht tohib teha kohalikke munitsipallehti – tohib teha või ei tohi? Noh, mina olen seisukohal, et tohib. Me peame lähtuma ajakirjandus-eetikast ja nii see ongi. Väga mitmed mu kolleegid, kellel võib-olla see ei ole õnnestunud, vaatavad selle peale natuke kadeda pilguga ja leiavad, et ei tohi. Nüüd siis homme hakkame me selle üle diskuteerima. Nii et meie üks selline tuluallikas on ka sellised teenustööd siis omavalitsustele.“

Eesti Meediaettevõtete Liidu (EML) kui kõiki väljaandeid koondava katusorganisatsiooni seisukoht on siiski, et kuna sõltumatud ajalehed on juba olemas, siis ei ole omavalitsuslehtede järele otsest vajadust ning otsida tuleks koostöövorme, et omavalitsused saaksid oma teadaandeid sõltumatute väljaannete vahendusel edastada. EML on seisukohal, et omavalitsuste tellitud ja selgelt markeeritud teadete kohalikes väljaannetes edastamises midagi taunimisväärset ei ole.

Eesti Meediaettevõtete Liidu tegevsekretär Maige Prööm:

„Lahendus selleks, kuidas kohaliku omavalitsuse teadet avaldada, siis on ju võimalik selle kohaliku või maakondliku sõltumatu lehega sõlmida mingisugune leping, et teatud teateid avaldatakse. [–] Kui omavalitsuse tekst [ilmub] ajalehes, siis ta peab olema markeeritud, et kas reklaam või omavalitsuse teadaanne. [–] Ja on oluline, et ta ei oleks samas vormis, nagu on selle väljaande ajakirjanduslik sisu – et ta oleks ikkagi eristatav.“

Eesti Meediaettevõtete Liidu tegevdirektor Merle Viirmaa-Treifeldt:

„...koroona ühe meetmena, mida siis väga-väga palju teistes Euroopa riikides tehti – mõneti ka meil, väiksemas mahus – me tegelikult ju ise palusime oma kanalite ja väljaannete ellujäämise nimel, et riiklikke kampaaniaid, konkreetset raha jagamise asemel helikopterilt, saaks riik väga konkreetset väärtust vastu reklaampindade näol, et oma sõnumeid kohale viia.“

Kohaliku meedia arengu väljakutsed ja innovatsioon

Kui küsisime kohalikele väljaannetelt nende peamiste innovatsioonivõimaluste ja parendamist vajavate probleemide kohta, mis mõjutavad ka nende kohalikku väärtuspakkumist, siis tõsteti kõikjal esimesena üles kojukande probleemid. Siiri Erala, Pärnu Postimehe peatoimetaja:

„Kohalikel lehtedel on üks ühine asi, mis, mis on peavalu ja see on kojukanne. See tähendab, et meie äri on ju uudiseid kohale tuua ja kui need uudised jõuavad hommikul kell seitse või kaheksa postkasti, on väga hästi. Aga Eesti reaalsus on see, et nad jõuavad pärastlõunal ja vahest järgmisel päeval ja et see tegelikult, ta sööb meie äri ära. Et Eestis on väga suuresti see paberlehe kojukanne, maapiirkondades on üliüli suur probleem. Ja, ja see on kõigi ühine,

ühine nagu missioon, et see saaks lahendatud. Et see on üks suur asi, millega, millega peaks võitlema, võib-olla siin oleks vaja mingit tehnoloogilist innovatsiooni. [–] Linnades kojukanne on oluliselt paremas seisus, aga just et maa- piirkondades, kus on hajaasustus, [tuleks õigeaegselt] neid lehti viia. Et see on suur küsi-küsimärk, et see on probleem, mis tuleb lahendada; kui sellele lahendust ei leita, siis me lihtsalt jääme oma lugejatest ilma ja et, noh, ei saa neile nagu väärtust tuua.“

Teemaga seoses pakkus enamik küsitletud ajakirjanikke, et õigeaegse kojukande tagamine oleks üks peamine viis, kuidas riik saaks poliitikat kujundades kohaliku ajakirjanduse probleeme lahendada. Andrus Karnau, intervjuu ajal Lääne Elu peatoimetaja:

„Minu arust võiks Eesti Posti normaalselt tööle panna, et see postiteenus oleks kvaliteetne. Ega ma muud ei oska midagi öelda. Minu arust võiks valitsus panustada sellesse, et Eestis oleks korralikult toimiv postiteenus. Praegu ta seda ei ole. See ei ole ainult kohalike lehtede küsimus; minu arust see on terve ühiskonna küsimus. See postiteenus on väga oluline struktuur ühiskonna jaoks. Kui see korralikult ei tööta, siis see häirib ühiskonna normaalset toimimist. Sellest millegipärast ei ole aru saadud.“

Teise peamise innovatsiooni ja investeringuid puudutava väljakutsena tõtsid kohalikud meediajuhid esile veebiväljaande arenduskulud ja ka vastavad oskused. Mis puudutab kulusid, siis klassikaliselt on ajalehed rahastanud veebiinnovatsiooni paberlehe tuludest. Praegune tulude kahanemine seab aga innovatsioonile piire. Et aga samas tähendab digitaalne innovatsioon sagedasti asjakohaste lahenduste kopeerimist ja ülevõtmist, võib olla olulisemgi vastav kompetentsus.

Lääne Elu peatoimetaja intervjuu ajal Andrus Karnau:

„Noh, spetsiifiline väljakutse on digitaalne üleminek, sellepärast, et see... see on nii teadmisi kui raha nõudev. See on kindlasti probleemiks – noh, ennekõike siis nagu oskusteabe seisukohalt.“

Postimees Gruppi mittekuuluvate väljaannete seas on Saarte Hääl ja Põhjarannik erilised selle poolest, et teevad kontserniga siiski koostööd ja annavad oma veebiversiooni välja kontserni veebikeskkonnas. Põhjaranniku peatoimetaja Erik Gamzejev selgitas seda nii:

„Meie portaali osa on üks osa Postimehest, üks ole. Ja meie lood, mis me sinna üles paneme, võivad aeg-ajalt sattuda ka Postimehe veebi esiküljele, üks, mis tänu sellele saavad jällegi suurema lugejaskonna ja suurema tähelepanu. Ja selles mõttes on ta... Eks Postimees oskab ise öelda, mis nende huvi on täpsemalt, aga no eks nad saavad tänu sellele jällegi natukene laiendada oma lugejaskonda, veebilugejaskonda, üks. Ja noh, meil on jällegi võimalik pakkuda selles keskkonnas ka reklaamikandjatele sihukest head keskkonda ennast reklaamida. Et noh, selles mõttes ongi see põhiline võitja... noh, meie

jaoks on võit see, et me ei pea tegelema suhteliselt kalli IT-arendusega, eks ole, mida üks korralik veeb pidevalt nõuab, eks.“

Mitmed teised maakondlikud lehed on pidanud ka plaani luua ühine veebiplatvorm, mis lõimiks ka ühise reklaamimüügi. Ülo Russak:

„Ja noh, siin on mõned projektid õhus olnud, et teha üks maakonnalehtede ühine kodulehekülg, kuhu müüa ühiselt reklaami, aga need on kõik sellised... liiva jooksnud; ei ole välja tulnud.“

Teemaga seotud võimalus, mida on viimastel aastatel arutatud nii Eestis kui ka mujal, on nn uudiste Spotify: kohalikud ajalehed ühendavad jõud, et pakkuda kohalikele uudistele üleriigilist tasulist veebiplatvormi või rakendust. Selline lahendus ei tooks kaasa mitte ainult digitaalse infrastruktuuri kulude jagamist, vaid aitaks konsolideerida reklaamimüüki. Selline lahendus võiks sobida, kuna maakondlikud ajalehed reeglina omavahel ei konkureeri (välja arvatud kaks väljaannet Saaremaal).

Kui „uudiste Spotify“ platvormi puhul oleks tegemist koostööga levi valdkonnas, siis ka koostöö uudiste tootmisel võiks olla oluline ettevõtmine. Ühendkuningriigis on poliitika-meetmetest tingitult asunud kohalike väljaannetega koostööd edendama avalik-õiguslik ringhääling BBC. BBC lõi nn kohaliku uudispartnerluse formaadi (Local News Partnership⁵), mis võimaldab kohalike ajalehtede uudisteajakirjanikel BBC ajakirjanikega koostööd teha. Koostöö ulatub BBC video- ja helimaterjalide jagamisest kuni kogutud andmete jagamiseni andmeajakirjanikega, kes loovad sisu nii BBCle kui ka kohalikele väljaannetele. Suurbritannia näide osutab, et kuna kohalikel ajalehtedel ei ole tavaliselt põhjust teha omavahel uudiste kirjutamisel koostööd (infot pakutakse eri paikkondade lugejatele ja eri teemadel), peab sellises koostöös olema üleriigiline partner, kes võidaks samuti juurdepääsust kohalikele kogukondadele. Eesti kontekstis oleks ERR kohalikele ajalehtedele ideaalne partner, sest ERRi kui avalik-õigusliku meedia ülesanne on toetada kultuuri ja demokraatia arengut ja pakkuda avalikku väärtust kogu riigis. Seda väärtust saaks pakkuda ka kohalikele väljaannetele kui Eesti laiemas kultuurisüsteemis olulistele kultuuriinstitutsioonidele. Aga seda väärtust saaks koostöös nendega ka veelgi efektiivsemalt luua, tuues kohalikke teemasid üleriigilise auditooriumi ette, sidustades nõnda Eesti siseriiklikku inforuumi ja tõstes esile Eesti ühiskonna ja kultuuri sisemist mitmekesisust.

ERRi uudistetoimetuse juht Anvar Samost suhtus ERRilt kohalikele väljaannetele pakutava (tehnoloogilise) platvormi ideesse kahtlevalt:

„Tehnoloogia areng on olnud selline, et [lävendid] tehnoloogiliste lahenduste kättesaadavus[ele] on niivõrd kiiresti ja nii hoogsalt langenud, et küsimus ei ole mingite platvormide kättesaadavuses kohalike toimetuste jaoks. Ma nägin ka kõrvalt, kuidas need kontsernivälised lehed üritasid koos arendada mingit ühtset platvormi, mis langes põhimõtteliselt, nii palju kui mina aru saan, selle ohvriks, et lõpuks oli odavam teha seda ükskõik millisel viisil kui mingisuguse kooperatiivi vormis. Ja lõpuks

⁵ <https://www.bbc.com/lnp/>

on kõigil natuke erinevad vajadused ja toimetuste nagu ikkagi ülesehitus ja töörütmid ja tööprotseduurid ja tavad ja inimesed on hästi erinevad. Samas selle kohaliku ajakirjanduse osas see erinevuste olemasolu – see on pigem tugevus. Mina näiteks ei ole väga veendunud, et see on üldse mõistlik – nagu mingi unifikatsioon – isegi tehnoloogia mõttes. Kohaliku inimese jaoks pigem on väärtuslik, kui tema väljaanne on kasvõi mingite nii-öelda vigade ja kohmakustega äratuntav ja oma, kui et ta on kuidagi selline väga lihvitud ja samas anonüümne ja korduv asi. Me oleme näinud neid formaatide või mingite platvormide ümbertõstmise katseid ju rahvusvahelisel tasandil. Nad ei ole eriti kuskil töötanud. See mingi kohalik omapära, olgu siis rahvuslikul või regionaalsel tasandil, see on pigem nagu selline... see on pigem nagu väärtus. Minu juttu ei maksa võtta niimoodi, et ERR ei tahaks sellist asja teha, aga ma arvan, et siin on esiteks toimetuspoliitilised küsimused, et kes siis lõpuks selle sisu kvaliteedi eest vastutab, eks. Aga teisest küljest on ka see, et ma ei näe nagu selle kohaliku väljaande puhul sellist tohutut majanduslikku või sisulist motiivi sellist asja teha.“

Meedialiidu juht Merle Viirmaa-Treifeldt suhtus sõltumatute väljaannete võimalikku koostöösse ERRiga küsivalt, kuid optimistlikult:

„Ma ei kujuta ette, kuidas need sõltumatud lehed... kas nad tunnevad, et kui nad kasutavad riigi poolt rahastatud platvormi – kuidas nad ennast tunnevad? Kas nad tunnevad, et nad on siis kuidagi millekski kohustatud, või kas nad tunnevad, et nad on jätkuvalt sõltumatud? Niikaua, jah, kui see on tehnilise platvormi pakkumine – loomulikult sõltumatus ja kõik säilib; ja nii kaua, kui see nii-öelda liiklus on ainult nende oma ... mulle tundub küll see nagu väga-väga hea võimalus.“

Kohaliku meedia toetamine

Uuringu raames küsisime kõigilt osapooltelt, kas ja kuidas oleks riigil ja omavalitsustel põhjust kohalikku sõltumatut ajakirjandust toetada. Üheks silmatorkavaks tulemuseks oli kohalike omavalitsuste väljendatud distantseeritus sõltumatust maakondlikust ajakirjandusest, mis väljendus ka selles, et neil ei olnud üldjuhul ideid, kuidas ajakirjandust toetada. Vaid Pärnu Linnavalitsuse töötaja Teet Roosaar rõhutas, et linnavalitsus toetab Pärnu Postimeest reklaamiostudega ja et Pärnu linnaelanikele neil eraldi omavalitsuslehte ei ole (osavaldadest ilmuvad Paikuse, Tõstamaa ja Audru lehed kord kuus).

Riigikogu liikmed nägid toetamiseks erinevaid viise. Viktoria Ladõnskaja-Kubits nägi ennekõike võimalust kojukande paremaks korralduseks. Eduard Odinets arvas, et kohalikud ajalehed kui ettevõtted peaksid saama taotlema ettevõtlustoetusi. Maaeluministeriumi maaelupoliitika ja analüüsi osakonna juhataja Olavi Petron rõhutas samasugust võimalust, aga tõi ka esile, et selliseid toetusi saaksid taotlema vaid väiksemad ettevõtted. Suurtesse kontsernidesse kuuluvad ajalehed ei saaks toetusi ettevõtetele seatud suurusepiirangu tõttu.

Kuigi Põhjamaades on kultuuripoliitiliste meetmetena sisse seatud regulaarsed toetused ajakirjandusväljaannetele, siis Eesti kohalike ajalehtede tegijad väljendasid intervjuudes kahtlevat suhtumist riigi otsesse toetusmeetmetesse. Eesti ajakirjanike seas on levinud hirm, et selline otsene rahaline toetus riigilt ohustaks nende ajakirjanduslikku sõltumatust. Kui raha tuleks otse valitsuselt, tekib küsimus, mida nad ajalehtedelt vastutasuks soovivad. Kardetakse, et rahaline toetus ohustaks ajakirjanduse neutraalse ja sõltumatu vaatleja rolli.

Lauri Mutso, Pärnu Postimehe ajakirjanik:

„Et sellist nagu rahalist toetust ega midagi me isegi ei vaja, pigem oleks see me iseseisvusele halb, kui me saaksime sellist toetust. Et kasvõi kevadel oli see palgatoetus, noh mida me küll saime. Ikka ettevõtte sättis [—], et seda oleks võimalikult vähe, et me säilitasime ikkagi..., et ei tunneks mingit võlga riigi ees. [—] Et siis sellist nagu toetust otseselt riigi poolt ei olegi vaja.“

Siiri Erala, Pärnu Postimehe peatoimetaja:

„Selles osas, sisu tootmise osas mina riigilt ja omavalitsuselt kindlasti tuge ei oota. Küll ma ootan, et riik ja omavalitsused lahendaksid, võtaksid selle kojukande mure enda peale. Kojukande mure lahendamine riigi omavalitsustega koostöös võiks küll kõne alla tulla. Aga sisu osas kindlasti mitte. See on sihuke ohtlik koht, heh, et võtta omavalitsuse või riigi raha, just nagu sisu tootmiseks.“

Eesti Meediaettevõtete Liidu juht Merle Viirmaa-Treifeldt aga rõhutas järgmist:

„Konkreetselt üks variant olekski kogu selle ERRiga seonduv ettepanek, et maakonnauudised võiks sisse osta maakonnameedialt – oleks üks võimalus. Teine võimalus, mida ma ise arvan, et mis on perspektiivi mõttes, vähemalt viie aasta perspektiivi mõttes ülioluline – et riik säilitaks kojukandetoetused. Kas seda teadvustatakse või mitte, tänase hetkeni on riik poole meie kojukandest maapiirkondadesse just tegelikult kinni maksnud, siis läbi dotatsiooni ja ka läbi Omniva kahjumi. [—] Ma ei tea, kuidas meil läbirääkimised kujunevad, aga Omnival on oma nõukogu surve jõuda kulupõhiseks viie aasta jooksul. See on miski, mis eeldab väga-väga agressiivset hinnatõusu, millega meie näiteks väikesed maakonnalehed küll toime ei tule. Kui ma oma jutu nüüd kuidagi lühidalt kokku võtan, siis jah, siin võiks ära markeerida, et riigipoolse kojukandetoetuse säilimine senises mahus oleks üks meede, mis väga-väga aitaks meie väiksemaid.“

Oluline meede, mida tõstsid esile meedialiidu töötajad, aga ka ajakirjanikud ja kohaliku tasandi meediajuhid, on tugi teenuste digiteerimisel ja innovatsioonil. Kuigi väljaannete üldisemate otsetoetuste osas ollakse ettevaatlikud, siis sihttoetused sisuloomest eraldi seisvate digiteenuste arendamiseks, eriti nn digivolniku (digiteenuste arendusjuhi) palgatoetuseks, on vorm, mis leidis laialdast toetust. Selles kontekstis tuleb aga arvesse võtta ka teiste riikide hiljutisi kogemusi. Näiteks kiitis Saksamaa parlament 2020. aastal heaks

ajalehekirjastuste toetamise 220 miljoni euroga. Selle abi mõte oli toetada sektori digimist ja innovatsiooni, edendada digimüüki ja -levi. Algatus tekitas aga palju arusaamatusi ja pingeid. Näiteks nõudis Saksa ajakirjanike liit (DJV) ajalehtede rahastamise sidumist teatud tingimustega, et tasakaalustada meediaturu koondumist ja suurte meediakontsernide eelistamist. Kardeti, et niigi suhteliselt edukad suurkontsernid saavad proportsionaalselt liiga palju toetust, mis jätab väikese ja keskmise suurusega kirjastajad jätkuvalt nõrgemasse positsiooni. Selle asemel, et premeerida suuri kirjastajaid, kes seni ei ole raatsinud digimisse investeerida, kutsusid kriitikud üles toetama valikulisemalt väiksemate kirjastajate, alustavate ettevõtjate ja vabakutseliste uuenduslikke algatusi. Pärast kriitikat kaotatigi see toetusmeede 2021. aasta aprillis. Diskussioon viitab, et ka Eestis tuleks võimaliku toetusmeetme sisseseadmisel kaaluda sihtotstarbelisemat ja diferentseeritumat suunitlust.

Kokkuvõte

Uuring toetas hüpoteesi, et sõltumatutel kohalikel väljaannetel on positiivne mõju oma tegevuspiirkondade elavdamisel, nende demokraatliku arengu toetamisel. Seetõttu tuleb kohalike väljaannete tegevuse toetamist näha olulise kultuuri-, meedia- ja regionaalpoliitilise eesmärgina.

Kohalike väljaannete maine oma tegevuspiirkondades on kõrge.

Kohaliku ajakirjanduse objektiivsust ja poliitilist tasakaalustatust hinnatakse väljaannete tegevuspiirkondades kõrgelt. Kohalikud ajakirjanikud püüavad järjekindlalt hoida head ja usalduslikku suhet oma kogukondadega.

Kohalike väljaannete väärtus seisneb ennekõike kohaliku informatsiooni vahendamises ning piirkonna arengusuundade debati võimaldamises ja laiendamises. Sellega täiendatakse oluliselt Eesti laiemat meediapilti, tuuakse sellesse mitmekesisust.

Kohalikud elanikud soovivad kohalikes väljaannetes kuulda ennekõike kohalike aktivistide ja ettevõtjate häält.

Ettevõtjad ja kohalikud juhid näevad, et kohalikest sõltumatutest väljaannetest on neile otseselt kasu. Et ettevõtjad väljendasid samuti soovi alternatiivsete arvamuste ja debati järele kohalikus ajakirjanduses, viitab, et nad mõistavad piirkondlike väljaannete potentsiaali kohaliku elu elavdamises.

Kohalike omavalitsuste töötajad ei näe maakondlikus ajakirjanduses väärtust, pigem distantseerivad end neist. Samas on ka näiteid, kuidas omavalitsused ja nende kommunikatsioonitöötajad teevad sõltumatute väljaannetega koostööd. Selliseid koostöövorme tuleks edasi arendada, eesmärgiga, et enamik omavalitsuste teadaandeid avaldataks sõltumatute väljaannete vahendusel ning omavalitsuslehtede väljaandmine lõpetataks.

Kohalike väljaannete ajakirjanikud ja väljaandjad ei pea omavalitsuslehti konkurentideks ajakirjandusliku sisu mõttes, kuid nende jaoks on oluline probleem omavalitsuste lehed kui reklaamituru konkurendid, kes viivad reklaamihindu alla. Üheselt oodatakse, et selline sekkumine lõpetataks, et reklaam omavalitsuslehtedes keelataks. Omavalitsuslehtede väljaandjate eneste sõnul ei saa nad reklaamist olulist tulu. Seetõttu võiks reklaami keelustamine neis lehtedes olla lihtsamalt saavutatav kompromiss ja selles suunas tuleks aktiivselt tegutseda.

Kohalikud paberväljaanded jäävad olulisteks veel aastateks, kuna tegu on vanema põlvkonna eelistatud infokandjaga. Seonduvalt on laiemal riiklikul tasandil suurim probleem kojukanne: see toimub ajaliselt liiga hilja ja ei ole alati ennustatav. Hilinemine ja ennustamatus piirab kohaliku ajakirjanduse võimalusi arendada ajakriitilisi reklaamimudeleid. Omniva kohustamine tagada õigeaegne kojukanne oleks üks võimalus probleemi lahendada. Lisaks võib olla võimalik lahendada seda ka muul viisil, uuendades postiteenust tehnoloogia abil.

Üks peamisi väljakutseid väikestele kohalikele väljaannetele on innovatsioon ja teenuste digimine. Oluline võimalus nende toetamiseks ja seeläbi kohaliku elu elavdamiseks on toetada rahaliselt väljaannete digiarendusi, sh eriti nn digivolniku ametikoha loomist. Digivolnik kui pikaajaliselt toimetuse koosseisus arendustega tegelev isik mõistaks paremini kohalikust info- ja suhtluskeskkonnast lähtuvaid arendusvajadusi ja vastaks neile.

Riik saaks väiksemaid (gruppidesse/kontsernidesse mittekuuluvaid) väljaandeid toetada ka maapiirkondade väikeettevõtetele suunatud tugimeetmetega, samuti avaldades neis väljaannetes regulaarselt teadaandeid.

Otsetoetustesse suhtuvad kohalikud väljaanded ettevaatlikult, kartes ohtu poliitilisele sõltumatusele. Lahendus võib olla rahastusotsuste tegemine mitme aasta lõikes ning pikaajaliselt määratud ja objektiivselt mõõdetavate näitajate põhjal.

ERRi ja kohaliku meedia koostöösse (ERRi koostöö maakonnalehtedega kohalike uudiste hankimisel, samuti ERRi tehnoloogiliste lahenduste kasutamisel) suhtuvad osapooled ettevaatlikult, kuid seda ka ei välistata. Eelkõige kardavad väljaanded ERRist sõltuvuse tekkimist ning lahenduste liigset unifitseerumist.

Tallinna Ülikool
Balti filmi, meedia ja kunstide instituut (BFM)
meediainnovatsiooni ja digikultuuri tippkeskus (MEDIT)

2021

Keeletoimetaja: Gerli Randjärv
Uuringu läbiviimist toetas Saksamaa Liitvabariigi suursaatkond Tallinnas

Saksamaa Liitvabariigi
Suursaatkond
Tallinn

